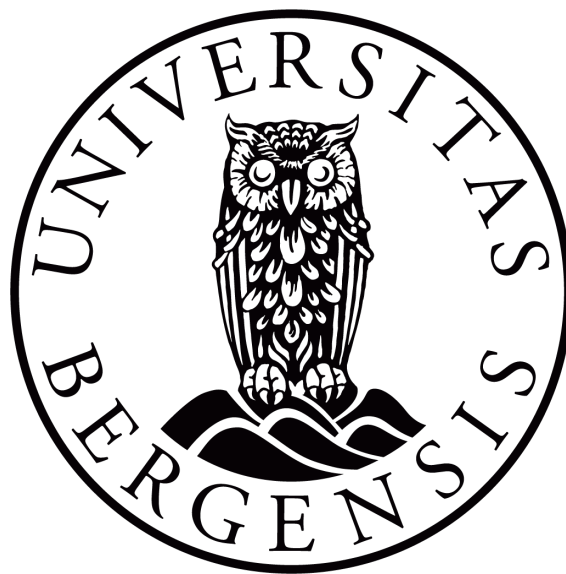

Pantsettelsesadgang for akvakulturinstallasjoner

Kandidatnummer: 201

Antall ord: 11 053

JUS399 Masteroppgave

Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

10. desember 2020

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	2
1 Innledning.....	4
1.1 Tema og problemstillingens aktualitet	4
1.1.1 Bakgrunnen for problemstillingen.....	4
1.1.2 Problemstillingens aktualitet: Den praktiske betydningen av en pantsettelsesadgang	6
2 Avklaringer og avgrensninger	8
2.1 Oppgavens undersøkelsesobjekt er «akvakulturinstallasjoner»	8
2.2 Rettskildebilde og metode	10
2.3 Emneplassing og avgrensninger	11
2.4 Videre fremstilling.....	12
3 Generelt om panterett og pantsettelse av akvakulturinstallasjoner	13
4 Sjøloven.....	19
4.1 Innledende om pantsettelse av skip og liknende innretninger som kan registreres i skipsregistrene	19
4.2 Sjøloven § 33	21
4.2.1 Bestemmelsens vilkår for registrering.....	21
4.2.2 Bestemmelsens formål og hensyn	22
4.2.3 Kan en akvakulturinstallasjon registreres i skipsregisteret i medhold av bestemmelsen?.....	24
4.2.4 Er § 2 andre ledd i «Forskrift om registrering av andre flytende innretninger» i konflikt med hensynene bak § 33?	27
4.3 Sjøloven § 39	28
4.3.1 Bestemmelsens vilkår for registrering.....	28
4.3.2 Omfattes en akvakulturinstallasjon av bestemmelsens saklige virkeområde?	29

4.4	Pant i akvakulturinstallasjoner under bygging	30
4.5	Oppsummerende betraktninger	30
5	Akvakulturloven	32
5.1	Innledning.....	32
5.2	Burde akvakulturinstallasjoner kunne pantsettes i medhold av akvakulturloven?.....	33
5.2.1	Formål og hensyn bak akvakulturloven	33
5.2.2	Drøftelse	33
5.2.3	Oppsummerende betraktninger	35
6	Panteloven	37
6.1	Innledning.....	37
6.2	Panteloven § 3-9	37
6.2.1	Vilkår for pantsettelse.....	37
6.2.2	Bestemmelsens formål og hensyn	38
6.2.3	Kan en akvakulturinstallasjon pantsettes i medhold av bestemmelsen?	39
6.2.4	Fordeler og ulemper med at pantsettelse av akvakulturinstallasjoner må skje som tingsinnbegreps pant sammen med øvrig landbruksløsøre.....	42
7	Avsluttende betraktninger	45
8	Litteraturliste	47
	Lister over tabeller, figurer o.l.....	0

1 Innledning

1.1 Tema og problemstillingens aktualitet

1.1.1 Bakgrunnen for problemstillingen

Tema for denne masteroppgaven er pantsettelsesadgang for akvakulturinstallasjoner.¹ I november 2015 åpnet myndighetene opp for muligheten til å søke om utviklingstillatelser.² En utviklingstillatelse er en type akvakulturtillatelse, som på bestemte vilkår gir innehaveren av tillatelsen rett til å drive oppdrett av laks, ørret eller regnbueørret. Formålet med utviklingstillatelsene var å legge til rette for et teknologiløft i akvakulturnæringen, samt finne løsninger på miljø- og arealutfordringer gjennom utvikling av prosjekter som innebar betydelig innovasjon og betydelige investeringer som næringen ikke selv ville bære hele risikoen for.³ Adgangen til å søke om utviklingstillatelser var åpen frem til november 2017. Det kom inn totalt 104 prosjektsøknader, hvorav 20 har blitt godkjent mens tre fortsatt er under avklaring.⁴ I perioden forut for november 2015 var det allerede igangsatt flere prosjekter om utvikling av nye typer oppdrettsanlegg.⁵

Muligheten for å søke om utviklingstillatelser førte til en mangedobling og fortgang i utviklingen av nye typer oppdrettsanlegg. En av utfordringene med disse nye prosjektene er at

¹ Se punkt 2.1 for en nærmere beskrivelse av undersøkelsesobjektet.

² Forskrift 19. november 2015 nr. 1336 om endring i forskrift om tillatelse til akvakultur for laks, ørret og regnbueørret.

³ Se «Retningslinjer for behandling av søknader om utviklingstillatelse til oppdrett av laks, ørret og regnbueørret» s. 1 under punkt 1.

⁴ Fiskeridirektoratet. Oversikt over søknader om utviklingstillatelser.

<https://www.fiskeridir.no/Akvakultur/Tildeling-og-tillatelser/Saertillatelser/Utviklingstillatelser/Status-ja-nei-antall-og-biomasse> (besøkt 7. desember 2020)

⁵ Bjørkli, Vidar. Folkebladet (2015, 22. november). Gigantisk havmerd kan bli tatt i bruk.

<https://www.folkebladet.no/nyheter/2015/11/22/Gigantisk-havmerd-kan-bli-tatt-i-bruk-11838071.ece> (besøkt 7. desember 2020)

de er svært kostnadskrevende å utvikle. Før ordningen om utviklingstillatelser var det i næringen mye usikkerhet knyttet opp til lønnsomheten av å utvikle slike prosjekt, og noe av poenget med utviklingstillatelsene var fra staten sin side å begrense risikoen for næringsaktørene gjennom tildeling av tillatelser, som i seg selv representerer en stor økonomisk fordel.⁶ Selv med denne risikoavlastningen er det fortsatt knyttet betydelig usikkerhet rundt finansiering av installasjonene. Selve søknadsprosessen for tildeling av utviklingstillatelser var også kostnadskrevende for aktørene. Et av vilkårene for å få tildelt tillatelse var nemlig at prosjektet omfattet nye teknologiske løsninger. Disse løsningene måtte finnes opp, planlegges og prosjekteres. Aktørene måtte altså finansiere dette, samt detaljerte beskrivelser av ulike sider ved prosjektet, uten å vite om de fikk tilslag eller ikke.⁷

Den norske akvakulturnæringen har over flere år vært en av de mest inntektsbringende næringene for norske næringsdrivende, og er en av Norges største eksportnæringer.⁸ Akvakulturnæringen er imidlertid i endring, og det har de siste årene vært et stadig økende fokus på å identifisere nye måter å drive fiskeoppdrett på. Særlig har ønsket om å drive oppdrettsvirksomhet på en måte som i mindre utstrekning medfører en alvorlig negativ miljøpåvirkning stått på dagsorden,⁹ og den politiske ledelsen har varslet (og dels også begynt å innføre) restriksjoner som vil kunne få stor økonomisk betydning for oppdrettsselskapene.¹⁰ Dette har medført et sterkt fokus på utvikling og prosjektering av nye typer installasjoner.

⁶ «Retningslinjer for behandling av søknader om utviklingstillatelse til oppdrett av laks, ørret og regnbueørret» s. 1 under punkt 1.

⁷ I «Retningslinjer for behandling av søknader om utviklingstillatelse til oppdrett av laks, ørret og regnbueørret» s. 2 under punkt 2. Det fremgår som en kommentar til lakesettdelingsforskriftens § 23 at en ikke-uttømmende 15-punkts liste over dokumentasjon som bør legges ved søknaden om utviklingstillatelse.

⁸ I 2019 eksporterte akvakulturnæringen fisk for 76,5 milliarder norske kroner. Norges sjømatråd, <https://seafood.no/aktuelt/nyheter/sjomateksport-for-1073-milliarder-kroner-i-2019/> (besøkt 2. desember 2020) Dette gjør næringen til den tredje største eksportnæringen i Norge i 2019. Se statistisk sentralbyrå, <https://www.ssb.no/nasjonaltregnskap-og-konjunkturer/faktaside/norsk-naeringsliv> se grafen «viktigste eksportvarer» under «Eksport og import» (besøkt 2. desember 2020).

⁹ St.meld nr. 16 (2014-2015) Om forutsigbar og miljømessig bærekraftig vekst i norsk lakse- og ørretoppdrett. Hovedformålet med stortingsmeldingen var å drøfte verdiskapning i næringen med fokus på bærekraftig og miljøvennlig vekst.

¹⁰ Blant de viktigste tiltakene er trafikklyssystemet, dette ble innført i 2017 og innebærer i korte trekk at lakseslus på villaks er bestemmende for om oppdrettere i ulike regioner kan øke eller må redusere sin produksjon. Regjeringen, <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringen-skrur-pa-trafikklyset/id2577032/> (besøkt 2. desember 2020)

Felles for disse er at de er langt mer kostnadskrevene og teknologisk komplekse enn de tradisjonelle oppdrettsmerdene, som er å finne i små og store norske fjorder.¹¹ Med dette kommer utfordringer knyttet til finansiering av de nye installasjonene, og problemstillinger knyttet til om, og eventuelt hvordan, disse skal kunne tjene som sikkerhet for långiver oppstår. I denne forbindelse er pantsettelsesadgangen en svært viktig del av bildet.

1.1.2 Problemstillingens aktualitet: Den praktiske betydningen av en pantsettelsesadgang

For å kunne sikre innovasjon og nyvinning, er det nødvendig med finansiering. Utviklingstillatelsene innebar et positivt insentiv i denne sammenheng, men både for disse prosjektene, og for en fortsatt utvikling, er det nødvendig også med mer tradisjonell finansiering. Et sentralt ledd i en finansieringsprosess er å identifisere hvorvidt en långiver kan tilbys betryggende sikkerhet for sitt engasjement. Sikkerhetsstillelse handler om å minimere långivers risiko, samt gjøre det billigere og enklere å skaffe kreditt. Sikkerhet kan stilles på ulike måter, men en av de mest verdifulle og praktiske, er at långiverens krav sikres med pant i det objekt lånet skal finansiere. Uten tilstrekkelig sikkerhet vil långivere løpe en stor risiko ved utlån, hvilket vil innebære at tilgangen til kreditt blir begrenset.

I norsk rett gjelder et krav om lovhjemmel for å stifte pant, dette fremgår av lov 8. februar 1980 nr 2 om pant (heretter «panteloven» eller «pl») § 1-2 andre ledd. Det innebærer at konsekvensen av at et nytt formuesgode ikke passer inn i eksisterende pantsettelseshjemler, eller at pantsettelsesadgangen er begrenset på en for næringsvirksomheten uhensiktsmessig måte, vil kunne være stor for den finansielle nyttiggjørelsen av formuesgodet. Utfordringen er at installasjonene som er under utvikling ikke er ensartede, og heller ikke uten videre lar seg innplassere i eksisterende pantsettelseshjemler, som tradisjonelt er inndelt etter type formuesgoder.¹² Utviklingstillatelsen vil i seg selv kunne pantsettes i medhold av lov 17. juni

¹¹ Rapporten «Havbruk til havs» 2018 s. 123 under punkt 13.1.

¹² Se for eksempel panteloven § 2-1 om pant i fast eiendom.

2005 nr. 79 om akvakultur (heretter «akvakulturloven» eller «akvkl») § 20, på lik linje med andre typer akvakulturtillatelser. Denne pantsettelsesadgangen omfatter ikke de fysiske installasjonene som springer ut av utviklingstillatelsene. Det finnes ingen spesialbestemmelser i dagens regelverk som hjemler pantsettelsesadgangen for akvakulturinstallasjoner, i motsetning til eksempelvis boreplattformer som kan pantsettes jf. panteloven § 3-3 jf sjøloven § 507.

I denne oppgaven skal jeg derfor analysere eksisterende pantehjemler i lys av de nye installasjonene som vokser frem i akvakulturnæringen. Det overordnede formålet med fremstillingen er å analysere og redegjøre for hvorvidt, og etter hvilke regler, akvakulturinstallasjoner kan pantsettes etter gjeldende norsk rett. Det skal også drøftes hvorvidt den aktuelle reguleringen er hensiktsmessig, altså om den legger til rette for det teknologiløftet som lovgiver har ønsket og om den bidrar til verdiskapning og lønnsomhet i næringen. I hensiktsmessighetsvurderingen vil det derfor være naturlig å peke på sider ved reguleringen som kunne vært utformet annerledes.

2 Avklaringer og avgrensninger

2.1 Oppgavens undersøkelsesobjekt er

«akvakulturinstallasjoner»

Hva gjelder selve undersøkelsesobjektet for oppgaven, har jeg valgt å bruke begrepet «akvakulturinstallasjon». Begrepet er ikke nytt,¹³ men ettersom det mest brukte begrepet for et anlegg til oppdrett av akvatiske organismer er «akvakulturanlegg» vil «akvakulturinstallasjon» markere tydeligere at det er snakk om en særegen type anlegg.

Det har både pedagogiske og praktiske grunner for seg å beskrive undersøkelsesobjektet. Den pedagogiske hensikten er å gjøre oppgaven forståelig for leseren. Den praktiske hensikten er knyttet til pantrettens system. En pantehjemmel er utformet på en slik måte at den gir adgang til å pantsette formuesgode X eller Y på gitte vilkår.¹⁴ For å vurdere om et formuesgode faller innenfor en bestemmelses ordlyd, må det være klart hva slags type formuesgode som søkes pantsatt. Derfor skal jeg nedenfor beskrive hva som menes med «akvakulturinstallasjon». Dette gjøres dels gjennom å forklare hva de *ikke* er; et tradisjonelt akvakulturanlegg eller landbasert anlegg, og dels gjennom å identifisere sentrale kjennetegn ved akvakulturinstallasjoner.

¹³ Begrepet «akvakulturinstallasjoner» ble brukt i forskrift 11. desember 2003 nr. 1490 om krav til teknisk standard for installasjoner som knyttes til akvakultur. Dette var forløperen til forskrift 16. august 2011 nr. 849 om krav til teknisk standard for flytende akvakulturanlegg (NYTEK-forskriften). I NYTEK-forskrift har begrepet blitt endret til «akvakulturanlegg», forskriften definerer begrepet i § 5 som «flytende eller nedsenkbart anlegg for akvakultur av fisk». Den regulerer som tittelen tilsier den tekniske standarden for akvakulturanlegg.

¹⁴ Dette har sammenheng med at en pantrett bare gyldig kan avtales der det foreligger hjemmel for å pantsette det aktuelle formuesgodet jf. panteloven §§ 1-2 jf 1-1. Slik Lilleholt påpeker i Godtruerverv på s. 21 er det ikke helt treffende å tale om pantsettelse av et formuesgode. Det som i realiteten pantsettes er eksempelvis eiendomsrett eller bruksrett i formuesgodet. Jeg velger likevel å omtale det som pantsettelse av formuesgoder ettersom dette er enklere å forholde seg til og gir en bedre flyt i teksten.

Akvakulturanlegg som en overordnet samlebetegnelse kan grovt sett deles inn i tre hovedkategorier. Tradisjonelle akvakulturanlegg, landbaserte akvakulturanlegg og akvakulturinstallasjoner. De *tradisjonelle akvakulturanleggene*, oftest omtalt som oppdrettsmerder, kjennetegnes av en notpose (fiskegarn brukt som innhegning for fisken) som holdes oppe av et flytende rammeverk, se figur 1. De *landbaserte anleggene*¹⁵ består som hovedregel av store, plassbygde sylinderformede tanker med et omfattende og teknologisk avansert maskineri som er varig forbundet med eiendommen det står på.¹⁶ (Se figur 2).

Figur 1. Eksempel på tradisjonelt akvakulturanlegg.

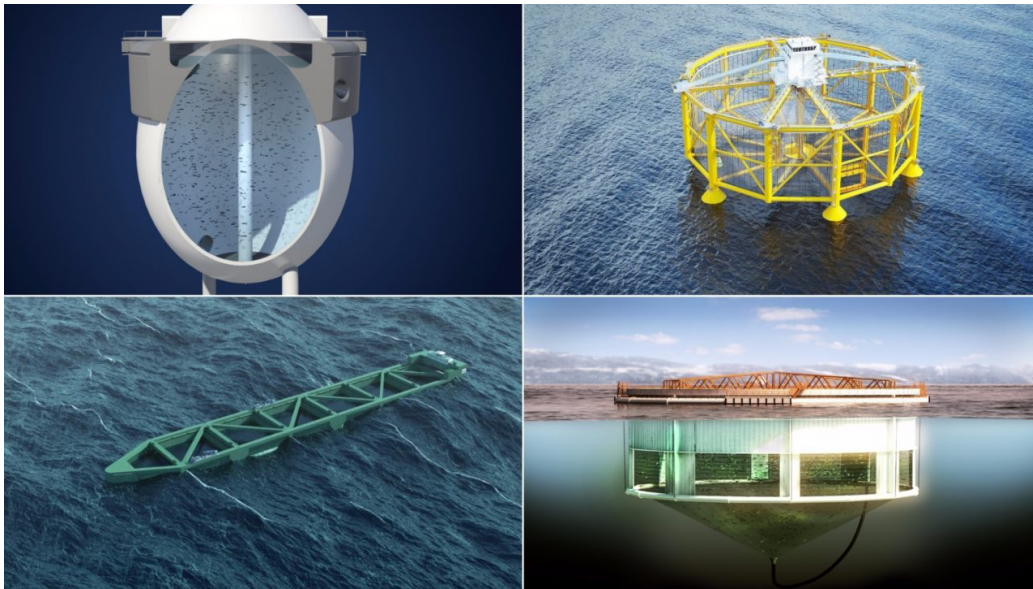
Figur 2. Eksempel på landbasert akvakulturanlegg.

En *akvakulturinstallasjon* har det samme formålet som de nevnte akvakulturanleggene, nemlig å være en innhegning for oppdrett av akvatiske organismer. Videre er en akvakulturinstallasjon en fast konstruksjon ment å flyte i vann. Installasjonene er imidlertid større enn tradisjonelle oppdrettsmerder, konstruerte på andre måter og gjennomgående mer teknologisk avanserte. Akvakulturinstallasjonene vil generelt ha en lengre levetid enn eksempelvis tradisjonelle oppdrettsanlegg, og vil i større grad være omsettelige i et annenhåndsmarked.¹⁷ Med denne beskrivelsen avgrenses installasjonen mot både tradisjonelle og landbaserte akvakulturanlegg, samt mot nyutviklede anlegg som ikke anses som én fast konstruksjon, se figur 3.

¹⁵ Eksempel på et eksisterende anlegg er Fredrikstad Seafood AS. Landbaserte oppdrettsanlegg er ikke særlig utbredt i Norge enda.

¹⁶ I likhet med annen akvakultur kreves det offentlig tillatelse til å drive med landbasert oppdrett jf akvakulturloven § 4 jf laksetildelingsforskriften § 28 d.

¹⁷ Se Rapporten «Havbruk til havs» 2018 s. 126 under punkt 13.3.1

Figur 3. Eksempler på akvakulturinstallasjoner. Oppe fra venstre: Hauge Aquas «Egget», SalMars «Ocean farm 1». Nede fra venstre: Nordlaks' «Havfarm», Midt-Norsk Havbruks «Aquatraz».

2.2 Rettskildebilde og metode

Fremstillingen er en rettsdogmatisk analyse av adgangen til å avtale pant i akvakulturinstallasjoner, samt en vurdering av denne. I gjeldende rett foreligger det som nevnt ingen panterettslig særregulering av akvakulturinstallasjoner,¹⁸ og fremstillingen sikter derfor å analysere og avgjøre om andre eksisterende pantehjemler også kan omfatte akvakulturinstallasjoner.

Lovtekst som rettskilde står i en særstilling på panterettens område.¹⁹ Det fremgår av panteloven § 1-2 andre ledd at gyldig panterett bare kan avtales der hvor det foreligger hjemmel i lov. For den aktuelle problemstillingen vil panteloven sammen med akvakulturloven og lov 24. juni 1994 nr. 39 om sjøfarten (heretter «sjøloven») utgjøre de primære rettskildene for analyse av relevante pantehjemler. Andre relevante rettskilder vil fungere som støttemoment til tolkningen av ordlyden.

¹⁹ Høyesterett har blant annet i Rt. 1997 s. 645 uttalt at panteretten er et rettsområde som i høy grad er positivrettslig bestemt særlig av hensyn til aktørene i kredittlivet.

Spørsmålet om pantsettelse av akvakulturinstallasjoner har ikke blitt behandlet i lovforarbeider. Jeg kan heller ikke se at spørsmålet er behandlet i rettspraksis, verken av Høyesterett eller av underrettsdomstoler. I juridisk teori har temaet blitt drøftet i flere rapporter de seneste årene.²⁰ Rapportenes analyser går ikke særlig i dybden vedrørende pantsettelsesadgangen for akvakulturinstallasjoner og standpunktene er noe mangelfullt begrunnet. Rettskildet bildet for fremstillingens tema er derfor sparsommelig. Analysen av pantehjemlene må derfor i stor grad støtte seg på rettskilder som behandler mer generelle panterettslige problemstillinger og ikke den spesielle panterettslige problemstillingen som er tema her.

Viktige verktøy i analysen av pantehjemler vil derfor være lovsystematikk, lovgivers hensyn, Høyesteretts uttalelser og generelle panterettslige prinsipper som forutberegnelighet, koherens og likebehandling. Ved å forklare det kjente ved panteretten og dens system, kan det pekes på hvilke alternativer som finnes for pantsettelse av nye formuesgoder, som akvakulturinstallasjoner.

2.3 Emneplassing og avgrensninger

Oppgavens tema plasseres i formueretten som er en del av det privatrettslige landskapet. Formueretten regulerer rettigheter i ulike formuesgoder, herunder panteretten. Selv om spørsmålene som denne oppgaven reiser er utpreget formuerettslige, berører de en næring

²⁰ Se eksempelvis rapporten *Havbruk til havs: ny teknologi – nye områder*, 2018. Målet med rapporten var å undersøke og foreslå endringer i regelverket som best mulig kunne tilrettelegge for offshore akvakulturvirksomhet.

Gjennomgang av regelverk knyttet til havbruksinstallasjoner offshore, 2017. Rapporten er utarbeidet av Fiskeridirektoratet og Sjøfartsdirektoratet. Målet med denne rapporten var som tittelen beskriver, å gjennomgå regelverket som regulerer selve installasjonene. Alt fra tekniske krav til finansiering ble drøftet.

Komparativ analyse av de juridiske rammebetingelsene for havnæringene, 2018. Rapporten ble utarbeidet av advokatfirmaet Arntzen de Besche på bestilling fra Nærings- og fiskeridepartementet. I rapporten ble sjømatnæringene, petroleumsnæringen og maritim næring analysert med det formål å legge til rette for utvikling samt kartlegge forenklinger i regelverket.

som er underlagt en utstrakt offentlig regulering.²¹ Den offentligrettslige reguleringen danner rammen for næringsutøvelsen og vil ikke bli viet mer oppmerksomhet enn det som er nødvendig for å belyse pantsettelsesspørsmål.²²

Det er adgangen til å *avtale* pant i akvakulturinstallasjoner som skal behandles. Det avgrenses derfor mot legalpant og utleggspant. Ettersom det er selve pantsettelses*adgangen* som behandles vil fremstillingen ikke omhandle reglene som regulerer partenes rådighet over pantobjektet på sikringsstadiet og heller ikke reglene som regulerer realisering og opphør av panteretten. Pantsettelse av patenterte teknologiske løsninger i tilknytningen til installasjonene vil heller ikke omfattes av denne oppgaven da det er selve installasjonen som er i fokus, og ikke immaterielle rettigheter i tilknytning til denne.

2.4 Videre fremstilling

I punkt 3 behandles noen generelle utgangspunkter for den videre drøftelsen. I denne delen ser jeg på panteretten generelt og regler av betydning for pantsettelse av akvakulturinstallasjoner. I punkt 4, 5 og 6 skal det drøftes hvorvidt pantehjemler i henholdsvis sjøloven, akvakulturloven og panteloven kan fungere som hjemmel for pantsettelse av akvakulturinstallasjoner. I punkt 7 kommer jeg med noen avsluttende betraktninger.

²¹ Mellbye (2018) s. 13.

²² På dette punktet har oppdrettsnæringen store likheter med andre næringer som utnytter naturressurser, som eksempelvis oljenæringen og kraftnæringen.

3 Generelt om panterett og pantsettelse av akvakulturinstallasjoner

I det følgende skal jeg kort skissere noen panterettslige utgangspunkter, identifisere noen sentrale panterettslige prinsipper og beskrive det som kan omtales som det panterettslige systemet. De ulike pantehjemlene som skal drøftes under punkt 4, 5 og 6 skal også introduseres nærmere. Hensikten er at denne fremstillingen skal gi en ramme og en bedre forståelse for de materielle drøftelsene i senere kapitler.

En panterett er i panteloven § 1-1 første ledd definert som en «særrett til å søke dekning for et krav (pantekravet) i ett eller flere bestemte formuesgoder (pantet)». Panthaveren er innehaver av særretten og pantsetter er normalt eieren av formuesgodet²³ som tjener som sikkerhet for et bestemt krav. Panteretten må «være knyttet til et krav av en eller annen karakter» og dens formål er å sikre oppfyllelse av dette kravet.²⁴ Det kan eksempelvis dreie seg om en banks krav på tilbakebetaling av et lån gitt til et akvakulturselskap.

Det finnes ulike stiftelsesgrunnlag for en panterett. Panteloven er overordnet systematisert etter de ulike rettsgrunnlagene avtale, utlegg eller lovbestemt pant. I denne oppgaven er det som nevnt avtalepant som er det relevante stiftelsesgrunnlaget for panteretten.

I norsk avtalerett er hovedregelen både avtalefrihet og formfrihet ved inngåelse av avtaler. Det stilles derfor ikke bestemte krav til fremgangsmåte og utforming for at en avtale skal anses som gyldig, og partene velger som hovedregel selv både om de vil inngå en avtale, med

²³ Se Skoghøy (2018) s. 19 hvor det fremgår at: «I kravet om at panteobjektet må være 'formuesgoder', ligger at panteobjektet må ha *økonomisk verdi*, dvs. at det må kunne selges, leies ut eller på annen måte omgjøres i penger. Det er denne verdi som utnyttes gjennom panteretten.»

²⁴ Skoghøy (2018) s. 19.

hvem de vil inngå avtalen og hvilket innhold avtalen skal ha.²⁵ Avtalepant er en frivillig avtale mellom to parter og er derfor i utgangspunktet underlagt alminnelig avtalerett. Det panterettslige legalitetsprinsipp²⁶ representerer en motsetning til hovedregelen om avtalefrihet i avtaleretten. I panteloven § 1-2 andre ledd fremgår det at en avtale om pant bare er gyldig der hvor det foreligger en bestemmelse som åpner opp for at det kan avtales pant i det aktuelle formuesgodet. En avtale om pant som mangler lovhjemmel er ugyldig partene mellom, og kan heller ikke oppnå beskyttelse overfor tredjepersoner.²⁷

I panteloven er avtalepantehjemlene sortert etter grupper av formuesgoder, henholdsvis fast eiendom (kapittel 2), løsøre (kapittel 3) og verdipapirer, aksjer o.l (kapittel 4). Av forarbeidene til panteloven fremgår det at *løsøre* må forstås som fysiske ting som ikke er fast eiendom.²⁸ En akvakulturinstallasjon er som nevnt under punkt 2.1 en fast og flytende konstruksjon. Installasjonen er dermed en fysisk ting som ikke er fast eiendom, altså et løsøreobjekt.

Panteretten gir panthaver et dekningsprivilegium sammenliknet med andre, og gjerne usikrede, kreditorer. Panthaver kan ved eventuelt mislighold av tilbakebetaling av det sikrede pengekravet kreve det pantsatte formuesgodet tvangssolgt, og på den måten få dekket sitt krav gjennom salgssummen. Den gunstige posisjonen panthaver har i en deknings situasjon kan lede andre til å illegitimt søke å oppnå samme posisjon. Nettopp derfor finnes det regler som skal godtgjøre at den aktuelle panteretten eksisterer, samt angi når den ble stiftet. Reglene omtales som rettsvernsregler og skal først og fremst ivareta panterettens notoritet. En

²⁵ Giertsen (2014) s. 6 og s. 44

²⁶ Se Skoghøy (2018) s. 33 for en beskrivelse av uttrykket «det panterettslige legalitetsprinsipp» med henvisning til praksis fra Høyesterett.

²⁷ Skoghøy (2018) s. 33

²⁸ Innst. O. nr. 19 (1979-1980) s. 13 jf s. 25 og 26.

rettsvernakt er en handling eller et tiltak som må gjøres for å beskytte rettsstiftelsen, i dette tilfellet panteretten, mot senere godtroerverv eller kreditorbeslag.²⁹

Hva som må til for å sikre rettsvern for en panterett avhenger av hva slags formuesgode som pantsettes. Til enhver pantehjemmel finnes det en rettsvernsregel.³⁰ Hvilken rettsvernsregel som er aktuell avhenger altså av hvilken hjemmel som åpner opp for pantsettelse av det aktuelle formuesgodet. De vanligste formene for rettsvernsakt er tinglysning eller registrering i et offentlig register, melding til en tredjeperson og overlevering av panteobjektet.

I panteloven skilles det overordnet mellom håndpant og underpant, se panteloven § 1-1 andre og tredje ledd. Dette skillet knytter seg til hvem som har rådigheten over formuesgodet som er pantsatt. Ved håndpant fratras pantsetteren den faktiske rådigheten over pantet, mens ved underpant beholder pantsetteren den faktiske rådigheten over pantet. Hovedregelen ved avtalepant i løsøre er at pantsettelsen må skje som en håndpantsettelse om panteretten skal oppnå rettsvern jf pl §§ 3-1 jf 3-2.³¹

Når det for løsøreobjekter kreves håndpant for å oppnå rettsvern betyr dette at pantsetter må fratras rådigheten over pantet. En slik løsning vil for eier av en akvakulturinstallasjon fremstå som svært upraktisk, og i praksis utelukke muligheten til å pantsette installasjonen.³²

²⁹ Lilleholt (2012) s. 322, Lilleholts definisjon av «rettsvernakt»

³⁰ Se eksempelvis panteloven §§ 3-4 og 3-6. § 3-4 angir pantehjemmel for driftstilbehør og § 3-6 angir rettsvernsbestemmelsen for en slik panterett.

³¹ Se Sandvik mfl (1982) s. 21. Før håndpant ble gjort til hovedregel ved pantsettelse av løsøre, var det en vid adgang til å underpantsette både fast eiendom og løsøre. Begrensningen i pantsettelsesadgangen som den nåværende hovedregelen representerer ble gitt av hensyn til de personlige kreditorer. Tanken var at det også for disse kreditorer skulle være noe å hente i en dekningsituasjon.

³² En annen problemstilling av mer praktisk art er hvordan man egentlig skulle sikret at besittelsen gikk over til panthaver i disse tilfellene. Akvakulturinstallasjonene er tross alt svært store.

Det finnes imidlertid flere unntak fra denne hovedregelen. Panteloven åpner i § 3-3 opp for at en panterrett i et løsøreobjekter som kan registreres i et realregister³³ får rettsvern ved registrering i et slikt register. Dette betyr at det aktuelle løsøreobjektet kan forbli under pantsetters rådighet samtidig som panteretten får rettsvern. En registrering i et realregister er generelt ansett som en trygg rettsvernakt. Det sikrer den nødvendige notoriteten og publisiteten for panteretten. Et realregister har både negativ og positiv troverdighet. Det betyr at heftelser i formuesgodet som fremgår av registeret må hensyntas, mens heftelser som ikke fremgår av registeret ikke trenger å hensyntas. En registrering i et realregister vil således sikre pantehaver mot at panteretten ekstingveres av kolliderende rettsstiftelser, både i form av omsetningsserververe og kreditorer.³⁴

I norsk rett er det et kjennetegn at formuesgoder som er enkle å identifisere, omsettelige og av en høy verdi kan registreres i et realregister.³⁵ På den måten sikres det en troverdig oversikt over alle heftelser i det aktuelle formuesgodet. Dette trygger og forenkler omsetningslivet ved at en erverver enkelt kan undersøke hvilke heftelser som eksisterer, når disse ble stiftet og ha tillitt til at avhender er den rettmessige til å disponere over formuesgodet (legitimasjon). Av et realregister skal det fremgå uttømmende hvilke heftelser som påhviler det enkelte formuesgodet, et slikt register er kostnadskrevende og omfattende. Av denne grunn vil det ikke være hensiktsmessig å ha et realregister for alle mulige formuesgoder. For denne fremstillingens del er det relevant å vurdere hvorvidt en akvakulturinstallasjon kan registreres i et realregister. De aktuelle registrene er skipsregistrene og akvakulturregisteret.³⁶

For næringsdrivende finnes det også unntak fra hovedregelen om at løsøreobjekter må pantsettes som håndpant, de kan pantsette omtrent alt av aktiva i virksomheten som

³³ Panteloven § 1-1 nr 4 definerer realregister som «grunnbok, skipsregister(herunder Norsk Internasjonalt Skipsregister), luftfartøyregister og lignende rettighetsregister ordnet etter de formuesgoder som rettigheten gjelder».

³⁴ Lilleholt (2012) s. 145.

³⁵ Lilleholt (2012) s. 144

³⁶ Se drøftelsene under punkt 4 og 5 i denne oppgaven.

underpant.³⁷ For næringsdrivende er det derfor i praksis ingen reell begrensning i adgangen til å underpantsette. Hensikten bak unntakene for næringsdrivende er først og fremst å imøtekomme behovet for kreditt samt bidra til en likebehandling i tilgangen til denne.³⁸ For pant i driftstilbehør og varelager, som er hjemlet i panteloven §§ 3-4 til 3-13, skjer pantsettelsen som et tingsinnbegrepspant. Dette innebærer at de ulike løseobjektene ikke kan pantsettes enkeltvis, men må pantsettes som «gruppe». Det foretas ikke en oppreking av hvilke løseobjekter som omfattes av et bestemt tingsinnbegrepspant, pantet er slik det fremstår til enhver tid. Eksempelvis vil en maskin som brukes i virksomheten derfor måtte pantsettes sammen med alt annet som også anses som driftstilbehør. Driftstilbehøret pantsettes altså som én samlet enhet.³⁹ Det samme gjelder for pantsettelse av varelageret.⁴⁰

Panterett i en næringsdrivendes driftsløse og varelager oppnår rettsvern gjennom registrering i løsereregisteret.⁴¹ Ved registrering i løsereregisteret registreres panteretten på *eierens* blad, og ikke på et bestemt formuesgode som i realregistrene. For løseobjektet akvakulturinstallasjon vil det for denne oppgavens vedkommende være relevant å drøfte hvorvidt installasjonen omfattes av reglene om pantsettelse av næringsdrivendes driftsløse og/eller varelager.⁴²

Det er videre relevant å nevne hvilken pantsettelsesadgang som eksisterer for tradisjonelle og landbaserte oppdrettsanlegg. Tradisjonelle oppdrettsanlegg pantsettes som en del av virksomhetens landbruksløse i medhold av panteloven § 3-9 andre ledd bokstav b. Her fremgår det at «merder og annet likende utstyr som brukes eller er bestemt til bruk i

³⁷ Hva som menes med «næringsdrivende» er definert i pl § 3-5, for næringsdrivende som omfattes av § 3-9 er det nærmere regulert i forskrift 21. november 1980 til lov om pant (pantlovforskriften) § 3. Av Ot.prp. nr. 38 (1977-78) s. 47-48 fremgår det at adgangen kun gjaldt næringsdrivende for å forhindre at private igjen ble gitt adgang til å underpantsette løse.

³⁸ Sandvik mfl. (1982) s. 15

³⁹ Jf pl § 3-4 femte ledd

⁴⁰ Jf pl § 3-11 tredje ledd

⁴¹ Se blant annet pl §§ 3-6, 3-9 tredje ledd og 3-12.

⁴² Se drøftelsen under punkt 6 i denne oppgaven.

akvakultur» kan underpantsettes. Tradisjonelle oppdrettsmerder faller altså naturlig innenfor ordlyden. De landbaserte oppdrettsanlegg består i hovedsak av et plassbygd anlegg, men med enkeltkomponenter som i panterettslig sammenheng faller innenfor ulike kategorier. De plassbygde delene av anlegget pantsettes som en del av den faste eiendommen de er forbundet med jf panteloven § 2-1 jf § 2-2. De akvatiske organismene som det drives oppdrett av regnes derimot som en del av landbruksløsøret, og det samme gjelder de maskinene, redskapene og varer som er løsøregjenstander. Løsøregjenstandene som er en del av det landbaserte oppdrettsanlegget pantsettes i medhold av panteloven § 3-9.

Det er over redegjort for generelle utgangspunkter i panteretten av betydning for pantsettelse av akvakulturinstallasjoner. I det følgende skal det drøftes hvorvidt en akvakulturinstallasjon passer inn i sjølovens regler for pantsettelse.

4 Sjøloven

4.1 Innledende om pantsettelse av skip og liknende innretninger som kan registreres i skipsregistrene

Sjøloven har ikke en egen pantehjemmel som gir adgang til å avtale pant i skip og andre innretninger. Det nærmeste vi kommer er sjøloven § 41 som *forutsetter* at det kan etableres avtalepant i skip og liknende innretninger. Den formelle hjemmelen finnes i panteloven § 3-3. Bestemmelsen gir en generell adgang til å pantsette løsøreobjekter som kan registreres i et realregister, og panteretten får da rettsvern ved registrering i det aktuelle registeret. Etter panteloven § 1-1 fjerde ledd er skipsregistrene å anse som realregistre.⁴³ Selve pantsettelsesadgangen for skip og liknende innretninger vil derfor reguleres av panteloven § 3-3. Problemstillingen i det følgende er hvorvidt en akvakulturinstallasjon kan registreres i et av skipsregistrene, og dermed være gjenstand for avtalt underpant i medhold av pl § 3-3.

Panteloven § 1-2 tredje ledd angir at panteregler i spesiallovgivningen har forrang foran pantelovens regler. For sjølovens vedkommende vil derfor reglene om fremgangsmåten ved registrering og hvilke innretninger som kan registreres i skipsregistrene danne utgangspunktet for vurderingen.

Sjøloven § 41 angir i første ledd at avtalepant i skip får rettsvern dersom det registreres i skipsregistrene i tråd med reglene i lovens kapittel 2. Sjøloven § 41 andre ledd utdyper hva som menes med «skip» i lovens forstand. Her omfattes skip som *skal* eller *kan* registreres

⁴³ Det finnes to ulike skipsregistre i Norge. Det norske ordinære skipsregister (NOR) med Skipsbyggingsregisteret som en egen avdeling og Norsk Internasjonalt Skipsregister (NIS). Forskjellen mellom de to er i korte trekk hvilke fartøy de registrerer, eiers nasjonalitet, fartsområde og myndighetstilsyn. Boreplattformer og andre flytende innretninger skal registreres i NIS.

etter reglene i sjøloven § 11, innretninger som kan innføres i skipsregisteret etter § 33, samt skip eller slike innretninger under bygging.

Av sjøloven § 11 fremgår det at norske skip som måler 15 meter og mer er *registreringspliktige* i et av skipsregistrene, mens skip under 15 meter *kan* begjæres registrert på gitte vilkår. Ordet «skip» er imidlertid ikke legaldefinert i sjøloven. Av § 11 kan det utledes at «skip» i hvert fall må forstås som faste og målbare konstruksjoner. At bestemmelsen finnes i lov om sjøfarten, gjør det også naturlig å forstå skip som en konstruksjon som er ment å flyte på eller i vann. Tradisjonelt har skipsbegrepet omfattet en flytende innretning som er ment å skulle bevege seg på eller i vannet.⁴⁴ Det er også karakteristisk for skip, slik vi normalt forstår betegnelsen, at det handler om svært mobile konstruksjoner som beveger seg mellom havner både nasjonalt og internasjonalt.⁴⁵

Bestemmelsen i § 41 skiller mellom skip som kan registreres etter § 11 og andre flytende innretninger som kan registreres etter § 33. Den sistnevnte bestemmelsen gir dermed en naturlig avgrensning mot hva som anses som «skip» etter § 11. I § 33 angis at flytekraner, flytedokker, mudderapparat, andre flytende innretninger og luftputefartøy kan registreres i skipsregistrene i medhold av bestemmelsen.

At en akvakulturinstallasjon ikke naturlig faller inn under skipsbegrepet slik dette fremgår av § 11, fremstår som åpenbart. Det er derfor mest nærliggende å undersøke hvorvidt en akvakulturinstallasjon kan registreres i skipsregisteret i medhold av sjøloven § 33. Dette gjøres i punkt 4.2 nedenfor.

⁴⁴ NOU 2005: 14 På rett kjøp, s. 102 flg.

⁴⁵ Se Brækhus (1994) s. 31

Av sjøloven § 39 andre ledd fremgår det at også «faste innretninger» kan registreres i skipsregisteret. I bestemmelsens tredje ledd angis det at §§ 41 til 44 er gitt «anvendelse så langt de passer». Det kan derfor være aktuelt å også drøfte om en akvakulturinstallasjon omfattes av § 39. Dette gjøres i punkt 4.3 nedenfor.

I sjøloven § 43 gis det adgang til å ta pant i skip og innretninger som omfattes av sjøloven § 33 som er under bygging. Hensyn bak denne pantsettelsesadgangen for akvakulturinstallasjoners vedkommende vil derfor kort kommenteres i punkt 4.4.

En kort oppsummering av drøftelsene i punkt 4 gis i punkt 4.5.

4.2 Sjøloven § 33

4.2.1 Bestemmelsens vilkår for registrering

I medhold av sjøloven § 33 kan eieren av en flytende innretning begjære innretningen registrert i skipsregisteret til tross for at den ikke oppfyller de krav til dimensjoner som § 11 stiller.⁴⁶ Bestemmelsens gir i første ledd nr 1 til 3 adgang til å registrere flytedokk, flytekran og mudderapparat (nr. 1), andre flytende innretninger som defineres i tilhørende forskrift (nr. 2) og luftputefartøy (nr. 3).⁴⁷

⁴⁶ I § 11 kreves det at eier av norske skip som er 15 meter eller mer *skal* registrere skipet i skipsregisteret, eier av skip som er under 15 meter *kan begjære* innføring i skipsregisteret.

⁴⁷ I sjøloven § 33 er det et vilkår at eieren av innretningen oppfyller sjøloven § 4. Sjøloven § 4 krever at eieren av innretningen har norsk tilknytning. En norsk statsborger, et norsk selskap eller partsrederi med minst 60 prosent norsk eierskap er tilstrekkelig for å oppfylle nasjonalitetsvilkåret. Det legges til grunn at en eier av en akvakulturinstallasjon vil oppfylle § 4.

Verken flytedokk, flytekran, mudderapparat eller luftputefartøy synes i sin ordlyd å omfatte akvakulturinstallasjoner. Både utforming og funksjon skiller akvakulturinstallasjoner klart fra disse innretningene. Det er derfor ikke naturlig å tolke noen av disse innretningene til også å omfatte akvakulturinstallasjoner. For denne fremstillingens vedkommende er det derfor bestemmelsens første ledd nr. 2 som er relevant. Spørsmålet blir derfor om forskriften som angir hva andre flytende innretninger er, også omfatter akvakulturinstallasjoner.

Den aktuelle forskriften ble gitt i 1994.⁴⁸ I forskriftens § 2 første ledd fremgår definisjonen av hva som anses som «andre flytende innretninger». Det må for det første dreie seg om en innretning som er, eller har til formål å være, *permanent flytende*. For det andre er det et vilkår at innretningen *ikke* anses som et skip. Som det tredje vilkåret må innretningen hovedsakelig være *ment til bruk i næringsvirksomhet*. Fjerde og siste vilkår for at innretningen skal anses som en annen flytende innretning er at den *ikke kan pantsettes* i medhold av pantehjemler i panteloven eller annen spesiallovgivning. I § 2 andre ledd fremgår det imidlertid at anlegg til oppdrett av fisk *ikke* regnes som andre flytende innretninger. Til tross for dette skal det likevel drøftes om en akvakulturinstallasjon, som klart skiller seg fra tradisjonelle oppdrettsanlegg, kan anses som «andre flytende innretninger».

4.2.2 Bestemmelsens formål og hensyn

Registreringsreglene for skip og andre innretninger har gjennomgått store endringer i løpet av de siste 50 årene, og de største endringene ble gjennomført i 1972 og 1994.⁴⁹ Utviklingen har gått fra en fragmentert lovgivning med lokal registrering i forskjellige typer registre, til sentralregistrering i skipsregistrene. Før lovendringene i 1972 var det en begrenset adgang til å underpantsette flytende innretninger som ikke var skip.⁵⁰ Ved lovendringene i 1972 ble det

⁴⁸ Forskrift 26. april 1994 nr. 321 om registrering av andre flytende innretninger.

⁴⁹ Se Ot.prp nr. 32 (1970-1971), Sjølovkomiteens innstillinger nummer VI, VII og VIII og Ot.prp. nr. 55 (1993-1994).

⁵⁰ Jf dagjeldende regler i panteloven fra 1857 §§ 1 jf 12 jf tinglysingsloven § 34. Flytedokker og boreplattformer kunne underpantsettes og panteretten fikk rettsvern ved tinglysning i personregisteret, Løsøreregisterets forgjenger.

besluttet at disse innretningene skulle ha samme registreringsadgang som ikke-registreringspliktige skip. Det ble derfor åpnet opp for en frivillig adgang til å registrere innretningene i skipsregisteret.⁵¹ Sjølovkomitéen argumenterte for at skip og andre innretninger i størst mulig grad burde ha like regler om registrering av rettigheter av hensyn til rimelighet og effektivitet.⁵² Det ble også uttalt at hensikten med regelendringene først og fremst var å gi adgang til å underpantsette innretningene gjennom registrering i et realregister.⁵³ I lys av forarbeidene kan man utlede at behovet for en tilfredsstillende kredittilgang for flytende innretninger har vært styrende i regelutviklingen.

En annen føring for hva som ble ment med «andre flytende innretninger» ble også gitt av Sjølovkomitéen. Det ble uttalt at

«Videre er det mulig at den tekniske utvikling frembringer nye innretninger som det rettslig er naturlig å sette i klasse med de andre som nevnes i § 32 [någjeldende § 33]». ⁵⁴

Dette var ment å gi forvaltningen rom til å oppdatere hva som skulle omfattes av § 33 i tråd med utviklingen. Hensynene som ligger bak adgangen til å registrere «andre flytende innretninger» gir klare indikasjoner om at det for flytende innretninger, som er enkle å identifisere og som er av stor verdi, bør kreves mye for at forvaltningen skal kunne hindre dem i å falle innenfor «andre flytende innretninger».

I forarbeidene til § 33 fremgår det at det ikke var ment å være tvilsomt hva som omfattes av bestemmelsen, og at eventuelle *tvilsspørsmål* kunne klarlegges gjennom forskrift.⁵⁵

Forskriftsadgangen i § 33 første ledd nummer 2 gir forvaltningen anledning til å oppstille

⁵¹ Innstilling VIII fra Sjølovkomitéen s. 63-64

⁵² Se Innstilling VI fra Sjølovkomitéen s. 90

⁵³ Se Ot.prp. nr. 32 (1970-1971) s. 44

⁵⁴ Innstilling VI fra Sjølovkomitéen s. 76

⁵⁵ Se Ot.prp. nr. 32 (1970-1971) s. 44

vilkår som må være oppfylt for at en innretning anses som «andre flytende innretninger». Forskriften må naturligvis tolkes i lys av de hensyn som ligger bak selve adgangen til å registrere innretninger § 33, som er nevnt over.

Et annet moment som er verdt å nevne, er at det ligger et klart premiss i selve registreringsadgangen om at det registrerbare enkelt kan identifiseres som én enhet. Selv om det for «andre flytende innretninger» ikke stilles like strenge krav til dimensjoner som for skip, vil det likevel stilles krav om måling og lignende.⁵⁶

I forskriftens § 2 andre ledd fremgår det som nevnt at «anlegg til oppdrett av fisk» ikke regnes som «andre flytende innretninger». Denne avgrensningen ser tilsynelatende ut til å stenge for registreringsadgangen for akvakulturinstallasjoner i medhold av § 33. Hensynene bak andre ledd er ikke så enkle å få tak i ettersom det i motsetning til en lovbestemmelse ikke foreligger forarbeider til forskriften. Ut fra ordlyden i forskriftens andre ledd hvor det også avgrenses mot flytebrygger, kan det se ut til at hensikten var å avgrense mot enklere flytende innretninger. Selv om forskriftens andre ledd har en klar ordlyd, så er det likevel relevant å drøfte om en akvakulturinstallasjon også er omfattet. Først skal det imidlertid vurderes om en akvakulturinstallasjon oppfyller vilkårene i første ledd.

4.2.3 Kan en akvakulturinstallasjon registreres i skipsregisteret i medhold av bestemmelsen?

Spørsmålet er om en akvakulturinstallasjon kan regnes som «andre flytende innretninger» som kan registreres i medhold av § 33. Det forutsettes at vilkåret som stilles i § 33 om at eieren av innretningen må oppfylle sjøloven § 4, er oppfylt. Det som skal drøftes nærmere er om en akvakulturinstallasjon oppfyller vilkårene som fremgår av forskriften som definerer «andre flytende innretninger».

⁵⁶ Eksempelvis forskrift 30. juni 2015 nr. 832 om måling av skip og andre flyttbare innretninger

Det første vilkåret er at innretningen «er eller har til formål å være permanent flytende». En akvakulturinstallasjon er ment å ligge i vannoverflaten og nyttiggjøre seg både lufttilgangen og vanntilgangen som en slik plassering medfører. Det er derfor klart at en akvakulturinstallasjon er ment å være permanent flytende.

Det andre vilkåret er at innretningen «ikke er å anse som skip». Som nevnt under punkt 4.1 over, vil en akvakulturinstallasjon ikke falle inn under det tradisjonelle skipsbegrepet. Også dette vilkåret er derfor oppfylt.

Det er også et vilkår at innretningen «utelukkende eller hovedsakelig brukes i næringsvirksomhet». Det oppstilles her en grense mellom innretninger som eksisterer for andre formål, som blant annet private formål, undervisnings-, forsknings eller forsvarsformål. En akvakulturinstallasjon utvikles først og fremst for å drive med oppdrett av akvakultur, hvilket normalt gjøres som ledd i næringsvirksomhet. Med utviklingstillatelsene som bidragsyter til fremveksten av akvakulturinstallasjonene, var lovgivers tanke at næringen skulle få et teknologisk løft. Selv om mange av akvakulturinstallasjonene har lansert nye, til dels usikre, teknologiske løsninger må hovedmålet med installasjonene likevel klart anses å være bruk i næringsvirksomhet. Det at ny teknologi utvikles er i disse tilfellene et middel på veien mot å drive oppdrett av akvakultur på nye måter. At utviklingstillatelsene også, på gitte vilkår, senere kan konverteres til ordinære tillatelser, underbygger næringsformålet til installasjonene. En akvakulturinstallasjon må derfor anses å hovedsakelig brukes i næringsvirksomhet.

Det fjerde vilkåret som stilles er at innretningen «ikke kan pantsettes i medhold av panteloven eller annen lovgivning». Det er uklart hvordan dette vilkåret skal forstås. Handler det om enkeltvis underpantsettelse regulert i andre regler, slik at man kan oppnå enkeltvis

pantsettelse etter parallelle regler, hvilket åpenbart bør unngås. Eller handler det om enhver pantsettelse, altså også inkludert ulike typer pantsettelser?

Dersom det første tolkningsalternativet er riktig vil en akvakulturinstallasjon oppfylle det fjerde vilkåret ettersom det ikke eksisterer en annen pantehjemmel, verken i panteloven eller spesiallovgivningen, som åpner opp for enkeltvis underpantsettelse av en akvakulturinstallasjon. Dersom det andre tolkningsalternativet er riktig vil vilkår nummer fire trolig ikke være oppfylt for akvakulturinstallasjoner, ettersom det fremstår som mulig å pantsette en installasjon som en del av et tingsinnbegrepspant etter panteloven § 3-9, se fremstillingen i punkt 6 nedenfor. Konsekvensen av at tolkningsalternativ nummer to er riktig vil være at en innretning som etter en pantehjemmels ordlyd omfattes av et tingsinnbegrepspant, ikke kan registreres i skipsregisteret, og dermed ikke pantsettes enkeltvis. En slik tolkning virker uheldig da det for innretninger som oppfyller de andre vilkårene som stilles for «andre flytende innretninger», og som naturlig faller innenfor den gruppen av innretninger som lovgiver har ment at § 33 skal omfatte, likevel ikke omfattes fordi en mindre optimal pantsettelsesadgang som tingsinnbegrepspant stenger for dette.

Det er mer i tråd med lovgivers hensikt med § 33 at vilkår nummer fire er ment som en avklaring, slik at parallelle pantsettelseshjemler unngås. For pantsettelse som en del av et tingsinnbegrepspant vil dette pantet likevel stå tilbake for pant i et realregistrerbart løsøreobjekt, slik at pantehjemlene ikke kolliderer.⁵⁷ Det legges derfor til grunn at vilkår nummer fire skal forstås i samsvar med tolkningsalternativ én. Det eksisterer som nevnt ikke, verken i panteloven eller i spesiallovgivningen, en adgang til å underpantsette en akvakulturinstallasjon enkeltvis. En akvakulturinstallasjon vil derfor også oppfylle vilkår nummer fire i forskriften.

⁵⁷ Se Skoghøy (2018) s. 87

Alle vilkårene i § 2 første ledd, som angir definisjonen på hva som er «andre flytende innretninger», er oppfylt for en akvakulturinstallasjons vedkommende. Så langt i drøftelsen vil en akvakulturinstallasjon kunne registreres i skipsregisteret og dermed pantsettes enkeltvis i medhold av panteloven § 3-3 jf sjøloven § 33. Det gjenstår imidlertid å drøfte forskriftens § 2 andre ledd.

Forskriften § 2 andre ledd innebærer som nevnt et tilsynelatende hinder for at akvakulturinstallasjonene omfattes. Det angis at «anlegg til oppdrett av fisk (...) ikke er å anse som andre flytende innretninger». En naturlig forståelse av ordlyden «anlegg til oppdrett av fisk» tilsier at en akvakulturinstallasjon, som er en type anlegg som har til hensikt å drive oppdrett av fisk, omfattes av avgrensningen. Det kan argumenteres for at å avgrense også mot akvakulturinstallasjoner ikke virker å være i tråd med hensikten bak avgrensningen, som synes å være myntet på tradisjonelle oppdrettsmerder og liknende enkle innretninger. Til tross for dette bakenforliggende hensynet, vil det være uskjønnsomt å tolke bort en så tydelig ordlyd. En slik oppgave ligger til lovgiver eller forvaltning å endre. Etter gjeldende rett vil derfor forskriftens andre ledd stenge for at en akvakulturinstallasjon kan anses som en innretning som kan pantsettes i medhold av sjøloven § 33. Som nevnt kan dette imidlertid problematiseres. Det skal derfor drøftes nedenfor i punkt 4.2.4 hvorvidt forskriftens § 2 andre ledd er i overensstemmelse med de hensyn og formål bak sjøloven § 33.

4.2.4 Er § 2 andre ledd i «Forskrift om registrering av andre flytende innretninger» i konflikt med hensynene bak § 33?

Som fremstillingen over har vist, er reguleringen av pantsettelsesadgangen for «andre flytende innretninger» i sjøloven § 33 nr. 2 jf. forskriftens § 2, etter sin ordlyd til hinder for at akvakulturinstallasjoner pantsettes som realregistrert løsøre med registrering i skipsregisteret. Forskriftstekstens formulering fremstår imidlertid som problematisk om man ser hen til det som var formålet med sjølovens § 33, og de hensyn denne er ment å ivareta.

Som nevnt i punkt 4.2.2 er hensynene bak § 33 å sikre en lik pantsettelsesadgang for innretninger og skip av hensyn til rimelighet og effektivitet. Videre er det et viktig hensyn å sørge for en tilfredsstillende kredittilgang for disse typer objekter, gjennom underpantsettelse ved realregistrering. Lovgiver uttalte også at § 33 var ment å inkludere nye typer innretninger som teknologiutviklingen bringer med seg.

En akvakulturinstallasjon, som beskrevet under punkt 2.1, vil ha langt flere likhetstrekk med innretningene ment å omfattes av § 33, enn med ordinære akvakulturanlegg. Det fremstår derfor urimelig at forskriftens formulering oppstiller et hinder mot pantsettelse som strider mot lovgivers intensjon.

4.3 Sjøloven § 39

4.3.1 Bestemmelsens vilkår for registrering

Sjøloven § 39 andre ledd gir adgang til å registrere «faste innretninger» i skipsregisteret. I den utstrekning en akvakulturinstallasjon ikke kan omfattes av sjøloven § 33 som «andre flytende innretninger» er det relevant å vurdere om § 39 angir en registreringsadgang for installasjonene.

Det stilles tre vilkår som alle må være oppfylt for at en innretningen kan registreres i skipsregisteret i medhold av § 39. For det første krever bestemmelsens andre ledd at «eieren» av den aktuelle innretningen begjærer registrering i skipsregisteret. For det andre gjelder bestemmelsen «faste innretninger som skal brukes til (...) utnytting (...) av andre undersjøiske naturforekomster enn petroleumsforekomster». For det tredje er det et vilkår at innretningen «helt eller delvis er plassert på norsk territorium eller den norske del av kontinentalsokkelen». Det skal i punkt 4.3.2 undersøkes om en akvakulturinstallasjon oppfyller vilkårene for registrering i skipsregisteret i medhold av denne bestemmelsen.

4.3.2 Omfattes en akvakulturinstallasjon av bestemmelsens saklige virkeområde?

Vilkåret om at en begjæring av registrering foretas av «eieren» av innretningen, anses oppfylt der hvor eieren av akvakulturinstallasjonen begjærer registrering.

Det neste vilkåret er at registreringsobjektet anses som «faste innretninger som skal brukes til (...) utnytting (...) av andre undersjøiske naturforekomster enn petroleumsforekomster». Det foreligger ingen legaldefinisjon av betegnelsen «faste innretninger», men en naturlig forståelse av uttrykket er at det dreier seg om en fast konstruksjon som er ment å være fast forankret på en gitt lokalitet i vann. Ser man hen til sjøloven § 507 som er registreringshjemmel for boreplattformer og andre flyttbare innretninger, gjelder disse samme bruksområde som innretningene i § 39. Dette taler for at en «fast innretning» etter § 39 må ha en fast forankring til havbunnen som er sammenlignbar med boreplattformer som ikke er flyttbare. Slik akvakulturinstallasjonene er beskrevet under punkt 2.1 i denne oppgaven dreier det seg både om mobile innretninger og innretninger med mulighet for en mer permanent oppankring. Det er derfor mulig at ordlyden «faste innretninger» også vil kunne passe for visse akvakulturinstallasjoner.

Formålet med de faste innretningene som omfattes av § 39 er at de skal brukes i tilknytning til «utnytting (...) av andre undersjøiske naturforekomster enn petroleum». En vanlig forståelse av dette er naturforekomster som befinner seg under havbunnen, ikke fisk og andre organismer som lever i havet. I forskrift om undersjøiske naturforekomster fremkommer det i § 2 at «undersjøiske naturforekomster» skal forstås som «uorganiske forekomster, samt kull på havbunnen og i dens undergrunn».⁵⁸ I en akvakulturinstallasjon er hensikten å drive med produksjon av akvatiske organismer, dette faller dermed utenfor hva som menes med

⁵⁸ Se forskrift 12. juni 1970 nr. 3 gitt i medhold av lov 21. juni 1963 nr. 12 om andre undersjøiske naturforekomster § 3

«undersjøiske naturforekomster» i sjøloven § 39. Bruksområdet til de «faste innretninger» som omfattes av § 39 og akvakulturinstallasjoner er dermed ikke det samme.

Når det er noe uklart hvorvidt en akvakulturinstallasjon kan anses som en «fast innretning», samt at en akvakulturinstallasjon ikke skal benyttes til utnytting av «undersjøiske naturforekomster», vil installasjonen falle utenfor virkeområde til § 39. En akvakulturinstallasjon kan således ikke registreres i skipsregisteret i medhold av sjøloven § 39.

4.4 Pant i akvakulturinstallasjoner under bygging

Skip og innretninger som omfattes av sjøloven § 33 kan pantsettes under bygging jf sjøloven § 43. Drøftelsene over viser at en akvakulturinstallasjon ikke gis adgang til å registreres i skipsregisteret, og en pantsettelse under bygging i medhold av sjølovens regler vil derfor være avskåret. Det er likevel aktuelt å nevne kort at de hensyn som taler for at skip og innretninger gis adgang til å pantsettes under bygging, også gjelder for akvakulturinstallasjoner.

Hensikten med pantsettelsesadgangen for skip og innretninger under bygging er å sikre kapitaltilgang også på dette stadiet i prosessen. Det er klart et behov for å finansiere selve byggingen av et skip, og ved å pantsette byggekontrakt og skipet under bygging sikrer man at det kan tjene som sikkerhet allerede da, og ikke bare *etter* at det faktisk er bygget. Det samme behovet vil gjøre seg gjeldende for aktører som utvikler akvakulturinstallasjoner.

Installasjonene er som nevnt kapitalkrevende objekter med et naturlig behov for finansiering under bygging.

4.5 Oppsummerende betraktninger

Av drøftelsene over fremkommer det at sjøloven har en godt utbygd registreringsadgang for innretninger som er sammenliknbare med akvakulturinstallasjoner. Likhetstrekkene mellom innretningene som kan registreres i skipsregisteret og akvakulturinstallasjoner er mange, og

lovgivers hensyn bak registreringsadgang for innretninger jf § 33 gjør seg også gjeldende for akvakulturinstallasjoner. Dette taler for at akvakulturinstallasjoner burde gis adgang til å registreres i skipsregisteret, slik at de da kan underpantsettes enkeltvis i medhold av panteloven § 3-3.

Gjeldende rett åpner som nevnt ikke opp for en slik registrering og påfølgende pantsettelsesadgang. Adgangen til å registrere akvakulturinstallasjoner i skipsregisteret er derfor bare et alternativ til hvordan registreringsadgangen kan se ut for installasjonene. Det er derfor relevant å se hen til andre mulige løsninger på dette spørsmålet, i punkt 5 skal det derfor drøftes hvorvidt akvakulturloven kan åpne opp for registrering av en akvakulturinstallasjon i et realregister.

5 Akvakulturloven

5.1 Innledning

Som nevnt i punkt 3 og 4, skal det undersøkes om akvakulturloven hjemler en pantsettelsesadgang for akvakulturinstallasjoner.

Akvakulturloven § 20 er lovens eneste pantehjemmel. Denne åpner for at en akvakulturtillatelse som er registrert i akvakulturregisteret kan pantsettes, panteretten får rettsvern ved registrering på tillatelsens blad i akvakulturregisteret. Ordlyden gir tydelig anvisning om at den gjelder *tillatelsen*, hvilket etter en naturlig språklig forståelse innebærer en tydelig avgrensning mot *installasjonen*. Lovgiver har i forarbeidene til bestemmelsen gjort det klart at produksjonsutstyr ikke er ment å omfattes av pantsettelsen.⁵⁹ I gjeldende rett er det derfor ikke adgang til å pantsette en akvakulturinstallasjon i medhold av akvakulturloven.

Den manglende pantsettelsesadgangen for en akvakulturinstallasjon i medhold av akvakulturloven, kan problematiseres. Spørsmålet er om loven *burde* inneholde en slik pantsettelsesadgang, hovedsakelig av hensyn til næringsaktørens behov for å enkeltvis kunne underpantsette en installasjon. Videre vil det være en fordel at en lov i større grad samler reguleringen av hele næringen.

⁵⁹ Se Ot.prp. nr. 61 (2004-2005) s. 71 hvor det fremgår at «pantsettelse etter denne bestemmelsen gjelder kun tillatelsen, og ikke for eksempel landbruksløsøre.»

5.2 Burde akvakulturinstallasjoner kunne pantsettes i medhold av akvakulturloven?

5.2.1 Formål og hensyn bak akvakulturloven

Akvakulturloven § 1 skisserer formålet med loven. Her fremgår det at siktemålet blant annet er å fremme en lønnsom utvikling av næringen, samt bidra til verdiskapning langs kysten. I lovens forarbeider uttales det:

«Erfaringer med dagens oppdrettslov[dagjeldende fiskeoppdrettslov] viser at loven ikke i tilstrekkelig grad legger til rette for utvikling og optimalisering av verdiskapingspotensialet i akvakulturnæringen. Det er behov for lovgivning som i større grad legger til rette for en framtidsrettet næringsutvikling»

Med akvakulturloven ble det åpnet opp for en generell adgang til å omsette og pantsette akvakulturtillatelser.⁶⁰ Hensikten med lovendringene var å sørge for en større forutsigbarhet og bedre kapitaltilgang for næringen.⁶¹

5.2.2 Drøftelse

Utfordringen med at akvakulturlovens regulering ikke åpner opp for å pantsette akvakulturinstallasjoner, er at den verdien akvakulturinstallasjonene representerer, i praksis ikke kan utnyttes gjennom enkeltvis pantsettelse. I tillegg til akvakulturtillatelsen representerer de nyutviklede akvakulturinstallasjonene store verdier i næringen. På samme måte som akvakulturloven tilrettelegger for at tillatelsen kan utnyttes økonomisk gjennom pantsettelse, burde det samme gjelde for akvakulturinstallasjonene. Den teknologiske utviklingen som foregår og har foregått i næringen de siste årene, synes ikke gjenspeilet i lovverket. Dette skaper et hinder for næringen, og loven lever ikke opp til sitt formål som er å

⁶⁰ Mellbye (2018) s. 22

⁶¹ Ot.prp. nr 61 (2004-2005) s. 36

sikre lønnsomhet og verdiskapning i næringen. Produksjonsutstyret det er avgrenset mot i lovens forarbeider har i gjeldende rett en tilstrekkelig pantsettelsesadgang i medhold av panteloven og spesiallovgivningen, derfor har det ikke vært nødvendig med en egen pantehjemmel for utstyret i medhold av akvakulturloven.⁶²

I drøftelsen av spørsmålet om akvakulturloven *burde* gi adgang til å pantsette en akvakulturinstallasjon kan det være relevant med et henblikk til en sammenliknbar næring. Petroleumsnæringen reguleres blant annet av petroleumsloven. I lovens §§ 6-2 jf 6-3 fremgår pantsettelsesadgangen for en utvinningstillatelse, samt omfanget av panteretten. I de tilfeller der innehaver av utvinningstillatelsen også innehar eiendomsrett eller bruksrett i en innretning, vil disse rettighetene omfattes av pantsettelsen av utvinningstillatelsen, såfremt innretningene ikke kan registreres i et realregister. Adgangen utelukker derfor boreplattformer og flyttbare innretninger som kan registreres i skipsregisteret og pantsettes i medhold av panteloven § 3-3. Hensynet bak den samlede pantsettelse av både tillatelse og innretning er å sikre «going-concern»-verdien som tillatelsen og innretningen representerer.⁶³ En slik adgang kan være relevant for akvakulturnæringen. Men løsningen i petroleumsloven synes ikke å være helt optimal for akvakulturnæringen ettersom installasjonen bare regnes som en del av tillatelsespartet. En slik adgang vil ikke åpne opp for å registrere selve installasjonen i et realregister, det ville derfor bare avhjulpet kapitalbehovet et stykke på veien.

For de typene av akvakulturinstallasjoner som springer ut av utviklingstillatelsene kan det være relevant med en adgang til å pantsette disse sammen med tillatelsen. For utviklingstillatelsene stilles det et vilkår om at akvakulturproduksjonen må foregå *i* det omsøkte prosjektet/installasjonen. Et slikt vilkår må forstås som en plikt for innehaver av tillatelsen til å drive akvakultur i den aktuelle installasjonen. En utviklingstillatelse vil derfor

⁶² Se eksempelvis panteloven § 3-9 som gir adgang til å pantsette oppdrettsmerdene som en del av landbruksløsørepanet. Panteloven § 3-3 jf sjøloven § 41 gir adgang til å pantsette skipene som oppdrettere benytter i næringen.

⁶³ Ot.prp. nr. 43 (1995-1996) s. 55

for alle praktiske formål være uløselig knyttet til det produksjonsutstyret som driften skal foregå i. En innehaver av utviklingstillatelsen må ha råderett over den tilknyttede installasjonen, uten denne vil ikke tillatelsen kunne nyttiggjøres på annen måte. Samlet pantsettelse kan dog problematiseres da en utviklingstillatelse kan omgjøres til en ordinær tillatelse gitt at visse vilkår er oppfylt, ved en slik omgjøring forsvinner den sterke tilknytningen mellom tillatelsen og installasjonen.

Med en egen pantehjemmel hvor akvakulturinstallasjonen gjøres til et eget panteobjekt som kan registreres i det allerede eksisterende akvakulturregisteret, et realregister, vil eiere av akvakulturinstallasjoner gis en mulighet til å bedre utnytte kapitalverdien av installasjonene.⁶⁴ Det at akvakulturregisteret allerede eksisterer som register for tillatelsene, taler i retning av at installasjonene også burde kunne registreres i registeret. På den andre siden kan det problematiseres at registeret pr nå kun registrerer tillatelser. Naturen av disse skiller seg klart fra en installasjon som registreringsobjekt, og ville derfor nødvendiggjort en utbygging av det eksisterende akvakulturregisteret.

Videre kan det pekes på den fordel den er at en lov søker å samle reguleringen av næringen. Med tanke på at den teknologiske utviklingen etter alt å dømme vil fortsette i årene fremover, kan det være et gode med en lovregulering som er spesialtilpasset den aktuelle næringen og har god kjennskap til den.

5.2.3 Oppsummerende betraktninger

Som nevnt over er det flere grunner som taler for at en akvakulturinstallasjon burde gis adgang til å pantsettes særskilt i medhold av en pantehjemmel i akvakulturloven. Både under dette punktet og det foregående nummer fire, er det drøftet mulige adganger for å

⁶⁴ Se Skoghøy (2018) s. 52-53 hvor det fremgår at akvakulturregisteret må anses å være et realregister.

realregistrere akvakulturinstallasjoner i medhold av regler i henholdsvis sjøloven og akvakulturloven. Dette er som nevnt en fordel ettersom det gir eier av en akvakulturinstallasjon mulighet til å underpantsette installasjonen enkeltvis. Denne pantsettelsesadgangen er den som gir den generelt beste kredittutnyttelsen av et verdifullt løsøreobjekt i norsk rett.⁶⁵ Men som nevnt under punkt 3 finnes det andre måter å pantsette løsøre på, en av disse er å pantsette gjenstandene som en del av en næringsdrivendes løsøre, som et tingsinnbegreps pant. I punkt 6 skal det derfor drøftes hvorvidt en akvakulturinstallasjon kan pantsettes på denne måten, og videre om en slik pantsettelsesadgang er hensiktsmessig.

⁶⁵ Lilleholt (2012) s. 144-145

6 Panteloven

6.1 Innledning

I dette punktet skal det undersøkes hvorvidt en akvakulturinstallasjon kan pantsettes som en del av en næringsdrivendes driftsløsøre og/eller varelager. Dette spørsmålet skal drøftes med utgangspunkt i panteloven § 3-9. Bestemmelsen regulerer adgangen til å pantsette blant annet «merder og annet liknende utstyr som brukes eller er bestemt til bruk i akvakultur». Bestemmelsens ordlyd gjør den derfor til et naturlig utgangspunkt for drøftelsen.

6.2 Panteloven § 3-9

6.2.1 Vilkår for pantsettelse

Bestemmelsen oppstiller tre vilkår som må være oppfylt for at det kan avtales pant i medhold av panteloven § 3-9. Vilkårene knytter seg til *hvem* som gis adgang til å pantsette, *hva* slags type løsøreobjekt som omfattes og *tilknytningen* mellom løsøreobjektet og pantsetterens næringsvirksomhet.

Panteloven § 3-9 gir næringsdrivende i landbruket adgang til å underpantsette driftstilbehør og varelager som benyttes og produseres i virksomheten. Det er altså et vilkåret for å stifte panterett i medhold av denne bestemmelsen er at pantsetter driver «næringsvirksomhet i landbruket». For denne oppgavens vedkommende må det drøftes hvorvidt en aktør som driver akvakultur anses som næringsdrivende «i landbruket».

I bestemmelsens andre ledd fremgår det en uttømmende liste over hvilke løsøreobjekter som omfattes av bestemmelsen. Det er altså et vilkår for å pantsette løsøre i medhold av denne bestemmelsen at formuesgodet som søkes pantsatt omfattes av et av alternativene i

bestemmelsens andre ledd. Det må derfor drøftes hvorvidt en akvakulturinstallasjon kan anses å falle inn under et av alternativene.

Det holder ikke at det aktuelle løsøreobjektet omfattes av oppregningen i andre ledd. Det stilles også krav til tilknytningen mellom løsøreobjektet og virksomheten.

Løsøreobjektet må «brukes» eller være «bestemt til bruk» i virksomheten. At akvakulturinstallasjon «brukes» eller er «bestemt til bruk» i akvakulturnæringen er imidlertid ikke tvilsomt, og behøver derfor ikke problematiseres nærmere.

6.2.2 Bestemmelsens formål og hensyn

Panteloven § 3-9 representerer et av de lovfestede unntakene fra hovedregelen om håndpant av løsøreobjekter jf §§ 3-1 jf 3-2. Bestemmelsen regulerer adgangen til å pantsette landbruksløsøre. Landbruksløsøre er en samlebetegnelse på driftsløsøre og varelager i landbruksnæringen, og kom til på grunn av de uklare grensene mellom hva som er driftsløsøre og hva som er varelager i næringen.⁶⁶ Landbruksløsøre pant er altså en spesiell form for driftstilbehør- og varelagerpant.⁶⁷

Bestemmelsen føyer seg inn i rekken av de bestemmelser som ble innført i panteloven i 1980 som gav næringsdrivende en generell adgang til å underpantsette driftsløsøre og varelager. Begrunnelsen for å åpne opp for dette var at dette ville gi næringsdrivende en lik tilgang til å utnytte egne eiendeler som sikkerhet for kreditt.⁶⁸ Panteloven av 1980 fjernet i realiteten alle begrensninger for næringsdrivendes adgang til å pantsette aktiva. Håndpantregelen er

⁶⁶ Innst. O. nr. 19 (1979-80) s. 15

⁶⁷ Se panteloven §§ 3-4 fjerde ledd og 3-11 fjerde ledd, bestemmelsene står tilbake for § 3-9.

⁶⁸ NUT 1970:2 Rådsegn 8 – om pant, s. 29

fremdeles hovedregelen, men den legger i praksis ingen begrensning på næringsdrivendes pantsettelsesadgang.⁶⁹

Det fremgår av forarbeidene at oppregningen av løsøre gjenstander i § 3-9 andre ledd er ment å være uttømmende.⁷⁰ Den generelle utformingen må forstås i tråd med hensynet bak adgangen til å pantsette landbruksløsøre, nemlig hensynet til å i stor grad kunne pantsette aktiva som benyttes i næringsvirksomhet.⁷¹

Landbruksløsørepant er, på samme måte som varelager- og driftstilbehørspant, et tingsinnbegreps pant.⁷² Årsaken til at pantsettelsesadgangen gjelder en samlet enhet av løsøre gjenstander er hovedsakelig av driftsøkonomiske hensyn. Løsøre gjenstandene som omfattes av § 3-9 utgjør et naturlig hele som ofte representerer større verdi samlet, enn hver for seg.

6.2.3 Kan en akvakulturinstallasjon pantsettes i medhold av bestemmelsen?

Det første spørsmålet som skal drøftes er hvorvidt en aktør som driver akvakultur er omfattet av § 3-9. Bestemmelsen retter seg mot de som driver «næringsvirksomhet i landbruket». Som drøftet under punkt 4.2.3 vil det å drive akvakultur i en akvakulturinstallasjon regnes som «næringsvirksomhet». Det som skal drøftes videre er om en slik drift omfattes av «i landbruket».

⁶⁹ Sandvik mfl (1982) s. 15

⁷⁰ Se Innst. O. nr. 19 (1979-1980) s. 16

⁷¹ Se Innst. O. nr. 19 (1979-1980) s. 16

⁷² Se henvisning i § 3-9 femte ledd med henvisning til § 3-4 femte ledd.

En naturlig språklig forståelse av uttrykket «i landbruket» tilsier at bestemmelsen omfatter tradisjonell landbruksdrift som husdyrbruk, skogbruk og jordbruk. Aktører i akvakulturnæringen faller dermed utenfor den naturlige forståelsen av ordlyden, ettersom akvakultur er en annen type virksomhet enn de nevnte.

Ettersom oppregningen i bestemmelsens andre ledd inkluderer blant annet «merder» til bruk i oppdrettsvirksomhet, fremstår det imidlertid som nokså åpenbart at også akvakulturnæringen må anses omfattet av bestemmelsen. I § 3-9 fjerde ledd er departementet gitt adgang til å fastsette hva som menes med «næringsvirksomhet i landbruket». I forskrift av 21. november 1980 nr. 14 til lov om pant (pantelovforskriften) § 3, fremgår det at foretak og personer registrert i Foretaksregisteret eller i momsregisteret som driver en eller flere av de opplistede virksomhetene i bokstav a, deriblant «oppdrett av organismer i saltvann eller ferskvann», kan underpantsette løsøre som blir brukt i næringsvirksomheten i medhold av § 3-9. Næringsdrivende innen akvakulturnæringen omfattes derfor av § 3-9 gjennom forskriften som er gitt i medhold av bestemmelsens fjerde ledd.

Det neste vilkåret som skal drøftes er hvorvidt en akvakulturinstallasjon omfattes av et av alternativene i bestemmelsens andre ledd. Det mest aktuelle alternativet er bokstav b som omfatter «merder og annet liknende utstyr som brukes eller er bestemt til bruk i akvakultur». En naturlig språklig forståelse av «merder» er at det er tale om tradisjonelle oppdrettsmerder bestående av en notpose som holdes oppe av en flytekonstruksjon, med det formål å fungere som innhegning til oppbevaring og foring av akvatiske organismer.⁷³ En akvakulturinstallasjon vil ikke naturlig omfattes av ordlyden da utformingen av installasjonene skiller seg vesentlig fra tradisjonelle merder.⁷⁴

⁷³ merd. (2020, 12. august). I Store norske leksikon. Hentet 22. september 2020 fra <https://snl.no/merd>

⁷⁴ Se sammenlikning mellom tradisjonell oppdrettsmerd og akvakulturinstallasjon under punkt 2.1 i oppgaven.

Spørsmålet er derfor om en akvakulturinstallasjon omfattes av «annet liknende utstyr». Uttrykket må naturlig forstås som løsøre som fyller samme funksjon, uten at det for øvrig har likhetstrekk med merder. Det er åpenbare likhetstrekk mellom tradisjonelle merder og akvakulturinstallasjoner. Formålet er det samme, de er begge innhegninger til oppbevaring og foring av akvatiske organismer. På den andre siden foreligger det klare ulikheter mellom merder og akvakulturinstallasjoner. Disse er i hovedsak produksjonsmåten og utformingen. Etter en naturlig språklig forståelse av uttrykket «annet liknende utstyr» er det ikke opplagt at akvakulturinstallasjoner omfattes. Det må derfor ses hen til hva lovgiver har ment at bestemmelsen skal omfatte.

Bokstav b ble tilføyd ved lovendring i 1999. Lovgiver la til grunn at utstyr i akvakulturnæringen før tilføyelsen var omfattet av § 3-9 andre ledd bokstav a «annet utstyr», men anså det som lovteknisk hensiktsmessig å skille dette ut i en egen bestemmelse.⁷⁵ Bokstav a «annet utstyr» angir en vid rekkevidde og må forstås dit hen at alle driftsmidler som ikke er maskiner eller redskaper faller inn under ordlyden. Lovgiver la til grunn i forarbeidene at alt løsøre som ikke er varelager er ment å kunne pantsettes som driftsløsøre.⁷⁶ Dette er i tråd med formålet bak reglene om driftsløsøre- og varelagerpant som søkte å gi næringsdrivende adgang til å pantsette tilnærmet alle løsøregjenstander brukt i næringen. Bokstav b om «merder og annet liknende utstyr» må på bakgrunn av dette tolkes slik at en akvakulturinstallasjon omfattes. De nevnte fysiske ulikhetene mellom tradisjonelle merder og installasjonene kan ikke tas til inntekt for å hindre en slik tolkning.

En akvakulturinstallasjon vil derfor anses som en del av landbruksløsøre som pantsettes samlet som tingsinnbegreps pant jf § 3-9. En slik pantsettelsesadgang kan problematiseres for en akvakulturinstallasjons vedkommende, det vil derfor drøftes fordeler og ulemper ved en slik pantsettelsesadgang i punkt 6.2.4.

⁷⁵ Ot.prp. nr 26 (1998-1999) s. 200

⁷⁶ Ot.prp. nr. 39 (1977-1978) s. 53

6.2.4 Fordeler og ulemper med at pantsettelse av akvakulturinstallasjoner må skje som tingsinnbegrepspant sammen med øvrig landbruksløsøre

Adgangen til å avtale pant i et formuesgode er som nevnt et grunnleggende trekk og vilkår for en velfungerende samfunnsøkonomi. Pant er kredittskapende, men enhver pantadgang er ikke kredittskapende i samme grad. Det faktum at en panterett er en særrett til dekning er i seg selv et gode, men dersom det er en panterett i et formuesgode som nesten ikke er omsettelig er det likevel ikke en særlig god pant. Det er en rekke momenter som påvirker hvor verdifull den aktuelle pantsettelsen er. Det er først og fremst markedet som i stor grad bestemmer hva som er et gunstig pant, det er dette som gjør at pant i noen formuesgoder er mer ettertraktet enn andre. En verdifull gjenstand som er lett omsettelig vil være en tryggere sikkerhetsstillelse fremfor en gjenstand med motsatt fortegn. Det er også relevant å se på hva slags type pantsettelsesadgang det er tale om. Når en akvakulturinstallasjon kan pantsettes sammen med alt annet landbruksløsøre vil dette anses som en dårligere sikkerhet enn om installasjonen kunne pantsettes enkeltvis. Hvordan pantet pantsettes, om det er enkeltvis eller i en «gruppe», om rettsvernet er registrering, notifikasjon eller innehaving disse aspektene ved en panterett vil påvirke hvor gunstig den er.

En åpenbar fordel med at en akvakulturinstallasjon omfattes av landbruksløsøre pant, er at det tross alt finnes en pantehjemmel som dekker installasjonen. På den måten gis eier en anledning til å nyttiggjøre seg verdien av løsøregjenstanden gjennom sikkerhetsstillelse.

Pantsettelse av et formuesgode som en del av en «gruppe», et tingsinnbegrepspant, er et godt alternativ for en næringsdrivende som har mange gjenstander som samlet utgjør en viss verdi. Dette muliggjør da utnyttelsen av verdier som ellers ikke ville blitt utnyttet. Ved et tingsinnbegrepspant har panthaver mindre kontroll over gjenstandene som inngår i pantet sammenliknet med pant i ett enkelt objekt. I et tingsinnbegrepspant kan gjenstander tas ut av pantet uten at panthaveren må samtykke. For landbruksløsøre pant setter panteloven § 3-7

klare grenser for hva pantsetter kan gjøre med de pantsatte gjenstandene.⁷⁷ En pantsetter kan eksempelvis ikke selge en gjenstand som inngår i tingsinnbegrepspantet dersom en avhendelse vil medføre en vesentlig reduksjon i panthavers sikkerhet. For akvakulturinstallasjoner som utgjør en så betydelig verdi i landbruksløsørepantet, vil ikke pantsetter kunne disponere fritt over denne uten å sørge for at verdien av pantet ikke vesentlig reduseres. Panthaver vil generelt ha mindre kontroll over et enkeltobjekt i et tingsinnbegrepspant sammenliknet med enkeltvis pantsettelse.

Skillet mellom pant i et tingsinnbegrep og enkeltvis pantsettelse viser seg også i en dekningsituasjon. Ved et tvangssalg kan ikke en panthaver som har pant i et tingsinnbegrepspant kreve én bestemt gjenstand tvangssolgt. Hovedregelen for tvangssalg av landbruksløsørepant er at pantet kan kreves tvangssolgt i medhold av tvangsfullbyrdelsesloven §§ 8-1 flg. Alle løsøregjenstandene som inngår i pantet vil da bli tvangssolgt, det kan ikke kreves at ett eller flere gjenstander skal holdes utenfor. Dette ville stride mot karakteren av tingsinnbegrepspant. Kontrollen over pantet viser seg også ved dekningsituasjonen å være svakere enn enkeltvis pantsettelse.

At en akvakulturinstallasjon bare kan pantsettes som en del av et tingsinnbegrepspant synes ikke å være i tråd med systemet i norsk panterett. Formuesgoder som har høy verdi, er enkle å identifisere som én enhet og er omsettelige, gis generelt adgang til å pantsettes enkeltvis. Dette fremgår tydeligst for formuesgoder som kan registreres i et realregister. Skip og luftfartøy er eksempler på løsøregjenstander som kan registreres i realregistre, og som dermed kan pantsettes enkeltvis.⁷⁸ Fast eiendom er også et eksempel på et formuesgode som kan pantsettes enkeltvis gjennom at rettigheter i eiendommen tinglyses i grunnboka.⁷⁹ Motorvogner og anleggsmaskiner kan også pantsettes enkeltvis ved registrering i

⁷⁷ Panteloven § 3-7 regulerer avhendelse av pantsatt driftstilbehør og kommer jf § 3-9 femte ledd til anvendelse også for landbruksløsørepant.

⁷⁸ Se panteloven § 3-3 jf sjøloven § 41 og luftfartsloven § 3-1 flg.

⁷⁹ Se panteloven § 2-1 jf tinglysningsloven § 12 flg.

motorvognregisteret, som er en del av løsøreregisteret, denne adgangen gjelder imidlertid bare for næringsdrivende.⁸⁰ Det at en akvakulturinstallasjon som er en stor, verdifull og omsettelig løsøre-gjenstand bare kan pantsettes som tingsinnbegrepspant synes derfor å bryte med lovsystematikken.

Rettsvernsakten for landbruksløsøre-pant er registrering i løsøreregisteret. I løsøreregisteret er rettigheter registrert på eierens navn, ikke på det aktuelle formuesgodet. Løsøreregisteret er som nevnt ikke et realregister, så sikkerheten ved å registrere i dette registeret er ikke like trygg som å registrere i et realregister. Dette fordi et realregister søker å gi en uttømmende oppregning av ulike rettigheter i de registrerte formuesgodene. Løsøreregisteret gir derfor ikke den samme negative troverdigheten som et realregister.

I drøftelsen over er det vist til fordeler og ulemper ved dagens regulering. Det er gode grunner som taler for at en akvakulturinstallasjon heller burde gis adgang til å pantsettes enkeltvis, fremfor som en del av et tingsinnbegrepspant.

⁸⁰ Se panteloven § 3-8 jf tinglysningsloven § 34

7 Avsluttende betraktninger

Akvakulturnæringen og myndighetene vil videreutvikle og legge til rette for økt verdiskaping i næringen. I den oppdaterte havstrategien fra i 2019 fremgår det:

«Norge skal fortsatt være en ledende havnasjon. For å oppnå dette vil regjeringen bidra til størst mulig samlet bærekraftig verdiskaping og sysselsetting i havnæringene. Gode og forutsigbare rammebetingelser for næringslivet legger til rette for videreutvikling av de sterke kunnskaps- og teknologimiljøene langs hele kysten, styrker havnæringenes langsiktige konkurransekraft internasjonalt og bidrar til bedre havmiljø.»⁸¹

Akvakulturinstallasjonene kommer etter alt å dømme til å spille en vesentlig rolle i den videre utviklingen av næringen. En viktig forutsetning for dette er tilstrekkelig kapitaltilgang og gunstig regulering av denne. Reglene om pantsettelse er et helt sentralt element i reguleringen.

Pantsettelsesadgangen for akvakulturinstallasjoner har blitt analysert og vurdert i denne fremstillingen. Det som særlig kan trekkes ut av denne analysen er at lovgivningen ikke virker å følge den teknologiske utviklingen. Slik adgangen er i dag kan akvakulturinstallasjoner bare pantsettes som en del av et landbruksløsøre pant. En mer hensiktsmessig pantsettelsesadgang ville vært enkeltvis pantsetting gjennom registrering i et realregister. Det er uheldig at den verdien en akvakulturinstallasjon representerer ikke kan utnyttes på en mer fordelaktig måte.

Gjennom drøftelsene i denne oppgaven er det særlig fremholdt to mulige løsninger. Den ene er registrering i skipsregisteret, et register som allerede har en godt utbygd registreringsordning. Den andre er registrering i akvakulturregisteret, et register som har en

⁸¹ «Blå muligheter: Regjeringens oppdaterte havstrategi» 2019, s. 6

særlig tilknytning og kjennskap til næringen. Fra næringens side er et behov for kreditt i hele prosessen, fra prosjektering til drift. For å sikre fortsatt vekst i næringen, vil det derfor være av stor betydning å bedre pantedgangen for akvakulturinstallasjoner.

8 Litteraturliste

Fagbøker:

Brækhus (1994)

Brækhus, Sjur, *Omsetning og kreditt 2: Pant og annen realsikkerhet, 2. utg.*, Universitetsforlaget 1994

Giertsen (2014)

Giertsen, Johan, *Avtaler*, 3. utg., Universitetsforlaget 2014

Lilleholt (1999)

Lilleholt, Kåre, *Godtruerver og kreditorvern*, 3. utg., Universitetsforlaget 1999

Lilleholt (2012)

Lilleholt, Kåre, *Allmenn formuerett: Fleire rettar til same formuesgode*, Universitetsforlaget 2012

Mellbye (2018)

Mellbye, Halfdan, *Rettslig regulering av norsk akvakultur*, Universitetsforlaget 2018

Sandvik mfl. (1982)

Sandvik, Tore, Kai Krüger, Ole Johan Giertsen, *Norsk panterett*, 2. utg., Universitetsforlaget 1982

Skoghøy (2018)

Skoghøy, Jens Edvin A., *Panterett*, 4. utg., Universitetsforlaget 2018

Rapporter og lignende:

Interdepartemental arbeidsgruppe nedsatt av regjeringen, *Havbruk til havs: ny teknologi – nye områder*, 2018.

Fiskeridirektoratet, *Retningslinjer for behandling av søknader om utviklingstillatelse til oppdrett av laks, ørret og regnbueørret*, oppdatert 21. juni 2016

Fiskeridirektoratet og Sjøfartsdirektoratet, *Gjennomgang av regelverk knyttet til havbruksinstallasjoner offshore*, 2017

Arntzen de Besche, *Komparativ analyse av de juridiske rammebetingelsene for havnæringene*, 2018

Departementene. *Blå muligheter: Regjeringens oppdaterte havstrategi*, 2019

Nettsider:

Fiskeridirektoratet. Oversikt over søknader om utviklingstillatelser.

<https://www.fiskeridir.no/Akvakultur/Tildeling-og-tillatelser/Saertillatelser/Utviklingstillatelser/Status-ja-nei-antall-og-biomasse> (besøkt 7. desember 2020)

Bjørkli, Vidar. Folkebladet (2015, 22. november). Gigantisk havmerd kan bli tatt i bruk.

<https://www.folkebladet.no/nyheter/2015/11/22/Gigantisk-havmerd-kan-bli-tatt-i-bruk-11838071.ece> (besøkt 7. desember 2020)

Norges sjømatråd, <https://seafood.no/aktuelt/nyheter/sjomateksport-for-1073-milliarder-kroner-i-2019/> (besøkt 2. desember 2020)

Statistisk sentralbyrå, <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/faktaside/norsk-naeringsliv> se grafen «viktigste eksportvarer» under «Eksport og import» (besøkt 2. desember 2020).

Regjeringen, <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringen-skrur-pa-trafikklyset/id2577032/> (besøkt 2. desember 2020)

Store norske leksikon. Hentet 22. september 2020 fra <https://snl.no/merd>

Lister over tabeller, figurer o.l.

Figur nr. 1:

<https://www.xn--nringslivnorge-0ib.no/forskning-og-nyskapning/jobber-mot-mer-baerekraftig-fiskeoppdrett/#> (besøkt 19. november 2020)

Figur nr. 2:

<https://e24.no/hav-og-sjoemat/i/1AjOe7/dette-maa-du-vite-om-oppdrettsanlegg-paa-land>
(besøkt 19. november 2020)

Figur nr. 3:

<https://ilaks.no/deadline-day-dette-er-status-for-de-innovative-oppdrettsprosjektene/> (besøkt 9. desember 2020)